

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Devarim

Premsla, Yitshaq Itsaq ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

7x

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10244

תרגום אשכנזי

נצבים וילך ל לא

בעה ארבע וינער שטוממע , הארבע דין אן איהן : דען היראויף בערוהט דינע ער האלטונג אונד דין לאנגען לעבען , דאס דוא אויף דעם ערדרייכע בלייבט , וועלכען דער עוונגע דינען פארפאהרע רען אברהם יצחק אונד יעקב צוגעשווארען , איהנען איין צוגעבען :

לשמע בקלו ולדבקר דבו פי הוא חייך וארד ימיד לשבת על האדמה אשר נשבע יהוה לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם : פ לא ח וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל : ויאמר אלהים בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה

לא (א) משה גינג הין : אונד הילט נאך פערנער פארגענדע רעדע אן גאנץ ישראל : (ב) ער שפראך צו איהנען , איך בין נונמער רונדערט אונד צוואנציג יאהר אלט , אונד קאן ניכט מער פאר איין יארו אונד איינגעהן (איער אנפיהרער ויין) :

אויך

תרגום אונקלוס

רש"י

מקבלין פורענט לא שנו את מדתם אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם טעאתם תקבלו פורענות על אחת כמה וכמה : ובפרת נחוי' חני מורה לכס שתבחרו בחלק הסיים כחדם האומ' לבנו בחר לך חלק יפה בכחלתי ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברו' לך וע' כאמר (תהלים ט"ו) ה' מנת חלקי וכספי אתה תומך גורלי הכסת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך :

לקבלא פטיטריה ולקרבא לדתלמיה ארי הוא חייך ואזרכות יוסף לטחב על ארעא די קים יי לאקהתד לאברהם ליצחק וליעקב לטמן להון :

לא (א) ואול משה ומליל ית פתגמיא האלון עם בך ישראל : (ב) ואמר להון פר מאה ועשרין שנין אנא יוצא דין לית אנא יביל עוד לטיפק ולטיעל ויי

באור

ה' כמו שנארנו , ואין אושר והכלסה לנפש האדם זולת אהבת השם יתעלה : (כ) הוא חייך , לאהנה את השם , כי אהבה הוא מקור הפעל (דס ליפן) , ויתכן לבא בלשון זכר , ואם יהיה שם המקרה (דיא ליבע) , יבא בלשון נקבה : לא (א) וילך משה , התעורר לזה , כמו וילך איש מבית לוי (שמות ב' א') , וילך ויעמד (לעיל י"ז י"ג) : נתן א לבנו לכחם את ישראל על מיתתו : (ב) בן מאה ועשרים שנה , זקן ואכע ימים , ואין להקטעב על מיתתי : לא אוכל עוד לצאת ולבוא

וילך לא

וַיְהִי הַיּוֹם אָמַר אֱלֹהֵי לֹא תַעֲבֹד אֶת-
הַיִּדְּוָן הַיִּדְּוָה: אֵל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הוּא יַעֲבֹד לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמֹד
אֶת-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ
וַיִּרְשָׁתֶם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵד
לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: שְׁנֵי

ועשה

תרגום אשכנזי קמו

אויך האט דער עוויגע צו מיר
געזאגט, דוא זאללזט ניכט
איבער דען ירדן געהען:
(ג) דער עוויגע ריין גאטט
וויירד זעלבזט פאר דיר הער
ציהען, ער ווירד דינע פאל-
קער פאר דיר הער פערטיל-
גען, דאס דוא איהר לאנד
אין בעזיסן געהמעזט: יהושע
וויירד אייער אנפיהרער זיין,
וויא דער עוויגע געשפראכען
האט: דער

תרגום אונקלוס

וַיֵּאמֶר לִי לֹא תַעֲבֹד יתְּרִדְנָא דְרִיּוֹן:
(ג) יי אלהיך הוא עבד קדשך הוא
ישעי ית עממיא האלון מן קדשך
ותתנן יהושע הוא עבד קדשך
כטאדיי מליה יי: ויעבד

רש"י

אלי • זהו פירוש לא אוכל עוד לנאת ולבא
לפי שה' אמר אלי: אנכי היום • היום מלאך
ימי וסוטי ביום זה נולדתי וביום זה אמות •
ד"ל לנאת ולבא בד"ת מלמד שנסתמו ממנו
מסורת

באור

ולבוא, יכול שתש כחו, ת"ל לא כהתה עיני ולא נס לפה (לקמן ל"ד ו') • אלף מהו לא
אוכל? אינו ראוי שנעלה ממנו הרשות וכחכה ליהושע: כן פי' רש"י ז"ל ולפי דבריו מאמר
וה' אמר אלי וגו' ענינו לפי שה' אמר לי: ואין הפי' הזה נכון בעיני הרמב"ן ז"ל, ועל דעתו
אמר משה לשרא דברים אשר לא כן, כדי לנחמם, וגם זה אינו מחזור: ויתכן שאין בעממיות
לא כהתה עיני ולא נס לפה, שנאמר על כל כחתי כאלה היה בימי נעוריו, בלי שני כלל,
כי אם שהוא וקן ברוח משתמש בכל חסיו ובכחות נפשו בשלמות, ואולי שגם כל זה הרגיש
בעניו שאין לו עוד מדת הנבונה והכח לשאת את משא העם ערסם וריבם, ולנאת ולבא
לפניהם למלחמה, ומנהיג האומה הזאת ושר נבא מלחמת ה', לא די לו שיהיה ברוח משתמש
בחסיו ובכחות נפשו כראוי, כי אם נריך שיהי' נבון קול ודב פעלים, שוקד להאגיד בעניני
האומה ולדעת נרכיה ולפקוד עליה מן הנקר עד הערב, וגם בלינה לא ישכח לבו, כי
יתקד למחשבות רבות ותחבולות עמוקות ליישר הנהגותיה בעמות השלום, אף כי בנאתה
על איביה, לא ייעף ולא יגע מרוב ענין ועבודה קשה, ואין זוה תפארת לוקן, וכבר אמר
החכם תפארת בסורים כחם והדר זקנים שיבה, (משלי כ' כ"ט) • וגדולה מוי אמרו רז"ל לא
אוכל עוד לנאת ולבא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה,
וכונתיהם על דעתי לא שנעלמו ממנו דרכי התורה והחכמה, אלא שנתמעט בו הכח למסור
את חכמתו לאחרים, ולהפיק את מעיינות בינתו לחון • ולזה דקדקו לומר מסורות ומעיינות
החכמה: כי להורות לאחרים וללמדם חכמה ובינה נריך שקידה רבה והשתדלות דבריו ומשא
ותקן, ואין זה בכח ותולדות הזקן: והוא לא אוכל עוד לנאת ולבא בדברי תורה, הכוונה
להורות לכס את דרכי ה' וללחום מלחמת תורתו, כי והו ענין לנאת ולבא: וה' אמר אלי,
גם אם הייתי יכול לנאת ולבא, הנה ה' אמר אלי לא תעבור: (ג) ה' אלהיך הוא עבד
לפניך וגו', אין לכס נרך בהנהגתי, כי ה' ישמיד היום לפטיך, והוא נזה את יהושע
(5) לח א 1 38

שיעבור

תרגום אשכנזי

וילך לא

(ד) דער עוויגע ווירד איהנען
 (דיוען פֿאַלקערן) טהון, וויא
 ער סידון אונד עוג, דען
 בידען קאָניגען פֿאַן אמרי,
 אונד איהרעם לאַנדע גע-
 טהאָן: דיא ער פֿערטילגט
 דאָס: (ה) זאָ ווירד דער
 עוויגע אויך דיוע נאַציאָן פֿאַר
 איך הינגעבען: אונד איהר
 ווערדעט מיט איהנען פֿער-
 פֿאַהרען נאָך רעם געבאָטהע,
 דאָן איך איך געגעבען:
 (ו) זייד כעהערצט אונד
 טאַפֿפֿער! פֿירכטעט איך
 ניכט, אונד לאַסט אייערן
 מוטור ניכט זונקען פֿאַר
 איהנען! דען דער עוויגע דיין
 גאַטט, ער זעלכזט ציהט מיט
 דיר, ער ווירד דיא דאָנר
 ניכט פֿאַן דיר אַבציהען אונד
 דך ניכט פֿערלאַסען:
 (ז) דעם יהושע ריף משה צו,
 אונד זאָנטע איהם אין געגען-
 וואַרט גאַנץ ישראל, זייא כעהערצט אונד טאַפֿפֿער! דען דוא ווירזט מיט דיועם פֿאַלקען

ד ועשה יהוה להם כאשר עשה
 לסיחון ולעוג מלכי האמרי
 ודארצם אשר השמיד אתם:
 ה ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם
 להם ככל המצוה אשר צויתי
 אתכם: ו חזקו ואמזו אל-
 היראיו ואל תערצו מפניהם
 כי יהוה אלהיך הוא
 ההלך עמך לא ירפה וקרא
 יעזבד: ס שלישי חמישי ז ויקרא
 משה ליהושע ויאמר אליו
 לעיני כל ישראל חזק ואמץ
 כי אתה תבוא אתהעם הזה
 אל

רשי

מסורות ומעיינות החכמה: (ו) לא ירפך
 לא יתן לך רסיון להיות נעזב ממנו: (ז) כי
 אתה תבוא את העם הזה ארי את תיעול
 עם עמא הדין עשה אמר לו ליהושע זקנים
 שדוד יהיו עמך הכל לפי דעתן וענתן אבל
 הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני
 ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם תביא על
 כרחם

תרגום אונקלוס

(ד) ויעבד יי להון כטא דעכד לסיוחון
 ולעוג מלכי אמוראיה ולא דארעהון ד
 יצאי ותהון: (ה) ויטטרנון וקדטיטון
 ותעברון להון ככל תפקידתא ד
 פקדית נתכון: (ו) תקיפו ואלייטו לא
 תדחלו וקלא תתברון טודקדטיטיו
 ארי יי אלהי טיטריה טדבר קרטך לא ישבקנד ולא גרתיקנד: (ז) וקרא
 משה ליהושע ואמר ליה לעיני כל ישראל תקפו ואלם ארי את תעול עם דעטו
 לארעא

כאור

שיעבור לפניך, כי כנר ראיתם עה שעשה השם לסיוחן ועוג: (ה) ועשיתם להם, לשם
 מככותם: (ו) לא ירפך, לא יתן לך רסיון להיות נעזב ממנו, כ"כ רש"י ז"ל: וכונת הו'
 ז"ל שלא תאמר לא ירפך, לא יעשה תותך רפה, שאין נזה חדום, אבל כונת הכתוב
 ירף

וילך לא

תרגום אשכנזי קמח

אֶרֶץ-אֲרָץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאֶתֶּר
תְּנַחֲלֶנָּה אֹתָם: ה וַיְהוָה הוּא י
הַיְלֵךְ לְפָנָיִךְ הוּא יְהִי עִמָּךְ
לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יֵעֲזֹבֶךָ לֹא תִירָא
וְלֹא תִחַת: ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת-
הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָה אֶל-
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת-
אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל-כָּל-
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: רכיעי י וַיְצִו מֹשֶׁה
אֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים
בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה בְּחַג
הַסְּכוּרִת: יא בָּבוֹא כָּל-יִשְׂרָאֵל

אין דאן לאנד קאממען ,
דאן דער עוויגע איהרען
עלטערן צונעשוואַרן האָט ,
איהנען צו געבען: אונד דו"א
ווירט זיא דאָזעלבוט איין-
זעטצען: (ח) דער עוויגע
זעלבוט איזט עז, דער פֿאַר
דיר הערציהט, ער ווירד דיר
ביאשטעהן, ווירד ווינע האַנד
ניכט פֿאַן דיר ציהען אונד דין
ניכט פֿערלאַסען: פֿירכטע
דיך ניכט אונד זיא אונער-
שראַקען! (ט) משה שריב
דיוע גאַנצע לעהרע אויף:
איבערלאַפֿערטע זיא דען
פרוטערן, דען זאָהנען לוי ,
דו"א דען עוויגען בונדולאָדע
טרוגען: אונד אַללען אַלטען-
טען פֿאַן ישראל: (י) אונד
גאַב איהנען ראַכיא פֿאַלגענע-
דען בעפֿעהל: אַם ענדע פֿאַן
זיבען יאָהרען, צור צייט דען
פֿרייאַיהרו, אַם היטטען-

לראות

פֿעזט: (יא) ווען גאַנץ ישראל קאממט, פֿאַר

תרגום אונקלוס

ר ש י

לְאָרְעֵא דִי קָמִים יִי לְאַכְתָּהוֹן לְטַמֵּן
לְהוֹן וְאֵת תְּחַסְגָּה יִתְהוֹן: (ח) וַיִּי
הוּא מְדַבֵּר קְדָמָךְ מִטְרִיבָה יְהִי בְּסַעֲדָךְ
לֹא יִשְׁקָדֶךָ וְלֹא יִרְמִיקֶךָ לֹא תִרְחַל
וְלֹא תִתְקַבֵּר: (ט) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יֵת
אוֹרִיתָא תְּדָא וַיְהִיבָה לְכַתְּנֵיא בְּנֵי לֵוִי
דְּנִשְׁלִין יֵת אֲרוֹן קֹדְשָׁא דִי וְלְכָל-סְבִי יִשְׂרָאֵל: (י) וַפִּקֵּד מֹשֶׁה יִתְהוֹן לְמִטְרָה
מִסּוּף שִׁבְעֵי שָׁנִין בְּזִמְנֵי שְׁתָּא דְשְׁמִיטָתָא בְּחַג דְּמִטְלִיא: (יא) בְּמִיתֵי כָּל-
יִשְׂרָאֵל

כרחס הכל תלוי בך עול מקל וקדעל קדקדן
דבר אחר לדור ולא שני דברים לדור:
(ט) ויכתב משה ויתנה כסגמל' כלה כתנה
לכני שבו: (י) מקן שבע שנים בשנה
ראשונה של שמיטה השמינית ולמה קורא אותה
שנת השמיטה שעדיין שביעית כוכנת בה נקניר
של שביעית הוצא למכאוי שביעי: (יא) תקרא
את

דנטליון ית ארון קודשא דו וכלל-סבי ישראל: (י) ופקד משה יתהון למטר
מסוף שבע שנין בזמן שתא דשמיטתא בחג דמטליא: (יא) במיתיי כלל
לאתחזאה

באור

יקף ממנו, ולא יתן לו רסין לבלתי היות בעורתי: (ז) כי אחת חבוא את העם היה, את
כמו עס, כתרומתא ארי את תועול עם עמז הדין: (ט) ויכתב משה את הספר הזה, ואת
שגמרה כלה בתנה לכני שבו, שהס מורי התורה: (י) מקץ שבע שנים, בשנה ראשונה
של

לראות את פני יהוה אלהיך
 במקום אשר יבחר תקרא את
 התורה הזאת נגד כל ישראל
 באזניהם: יב הקהל את העם
 האנשים והנשים והטף וגרך
 אשר בשעריך למען ישמעו
 ולמען ילמדו ויראו את יהוה
 אלהיכם ושמרו לעשות את
 כל דברי התורה הזאת:
 ובניהם אשר לא ידעו ישמעו
 וילמדו ליראה את יהוה
 אלהיכם כל הימים אשר אתם

פאר דעם עוויגען דיינעם
 גאטטע, אן דעם ארטע, דען
 ער ערוואהלען ווירד, צו ער-
 שיינען: ואללוט דוה דויע
 לעהרע, אין ביאזיין פאן
 גאנץ ישראל, לוויט פאר-
 לעזען. (יג) דאן גאנצע פאלק
 מוזט דוא דאזעלכזט צוזאם-
 מען קאממען לאמען, מאג-
 נער, וויכער, אונד קינדער
 נעבזט דעם פרעמדלינג, דער
 זיך אין דיינען טהארען אויף-
 האלט: דאמיט זיי הארען
 אונד לערנען, פאר דעם
 עוויגען אייערם גאטטע עהר-
 פורכט האכען, אונד אללע
 ווארטע דויער לעהרע אויף
 דאן גענוואוטע בעאבאכט-
 טען: (יג) אונד דאמיט אויך
 דיא קינדער, דיא נאך אונ-
 וויסענד זינד, הארען אונד

חיים
 לערנען, פאר דעם עוויגען אייערן גאטט ערוורכט האכען: זא לאנגע איהר
 אין

רשי

תרגום אונקלוס

את התורה הזאת המלך היה קורא מתחלת
 אלה הדברים כדאיתא במסכת סוטה על בימה
 של עץ שהיו עושין בעזרה: (יב) האנשים
 ללמוד: והנשים לשמוע: והטף למה
 יתעטא גובריא ונשיא וטפלא וגיררד די בקררד כדיל
 דיילפון וידחלו קרבני אלהבון ווטרון לטעכד ית
 כלפתגמי אוריתא
 קרא: (יג) ובניהון די לא ידעין ישמעון וילפון
 לטדחל קרבני אלהבון
 כליוטיא די אתון
 קיטין

באור

של שנטה, שהיא הסנה השמינית, ולמה קורא אותה שנת השמטה, שעדיין שביעית טהנת
 צה בקביר של שביעית הכולל למוצאי שביעית. (רשי): (יא) תקרא את התורה הזאת,
 המלך היה קורא מתחלת אלה הדברים כדאיתא במסכת סוטה (דף מ"א), על בימה של עץ
 ושהיו עושים בעזרה: (יב) למען ישמעו ולמען ילמדו, האנשים והנשים, כי גם הם שומעות
 ולמדות ליראה את ה': (יג) ובניהם אשר לא ידעו וגו', הם הטף, כי ישמעו וישאלו
 והאבות ירצו להם ויחנכו אותם, כי אין הטף יוגקי שדים, אבל הם קטני השנים הקדושים
 לכתחלה

חיים על האדמה אשר אתם
עבדים את ה' יהוה שמו
לרשתה: פ

חמישי ששי

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הֲנִי
קָרָב יָמֶיךָ לְמוֹת קְרָא אֶת-מֹשֶׁה
יְהוֹשֻׁעַ וְהִתִּיצְבוּ בְּאֵהָל מוֹעֵד
וְאֶצְוֶנּוּ וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ
וְהִתִּיצְבוּ בְּאֵהָל מוֹעֵד: טו וַיֵּרָא
יְהוָה בְּאֵהָל בְּעֶמּוּד עֲנָן וַיַּעֲמֹד
עֶמּוּד הָעֲנָן עַל-פֶּתַח הָאֵהָל:
טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה
שָׁכַב עִם-אַבְתָּיִךְ וְקָם הָעָם

הזה

פארפארען רוהען ווירוט: זא ווירד איינזט הווען פאלק זיך אויפלאהענען

אין דעם לאנדע לעבט, דאס
היין איהר יעצט איבער דען
יורן געהן ווערדעט, אום עז
איינצונערמען: (יד) דער
עוויגע שפראך צו משה, נון
מעהר איזט דייע צייט
דערצו געקאממען, דאס
דוא שטערבט: רופע דעם
יהושע, אונד שטעלעט אייך
בידע אין דאז שטיפטזעלט,
דאס איך איהם מיינע בע-
פעהלע ערטהיילי: משה אונד
יהושע גינגען היין אונד שטעל-
טען זיך אין דאז שטיפטז-
זעלט: (טו) דער עוויגע
ערשין אים זעלטע, אין
איינער וואלקענווילע: די-
וואלקענווילע שטונד אים
איינגאנגע דער דיטטע:
(טז) אונד דער עוויגע שפראך
צו משה, ווען דוא בייא דייען
אונד

ר ש י

תרגום אונקלוס

קטין על ארעא די אתון עברין ית
ירדא פטון למירתה: (יד) ואמר יי
למשה הא קריבו יזקך למטות קרי

ותיהושע ואתעדרו במשבן ומנא ואפקרניה ואזר משה ויהושע ואתעדרו
במשבן ומנא: (טו) ואתגליי במשבנא בעטורא דעננא וקם עמקא דעננא
עלדתרע משבנא: (טז) ואמר יי למשה הא את שביב עם אבתך ויקום
עמא

הדין

באור

לכתחילה, והו' טעם ולמדו ליראה בעתיד, כי למעלה אמר ולמדו ויראו: אבל רבותינו
אמרו האכזים ללמוד, והנשים לשמוע, והסוף למה בא? ליתן שכר לזביאיהם (הרשב"א):
(יד) ואצונו, כמו שאמר להלן ויזו את יהושע: (טו) וזנה, הונת על האשה הנוגדת בזעלה
גומנת את אהבתה לבלתי ראוי, והוא של על העונב את השם ושכח האלילים: נכר הארץ
גיי הארץ (רש"י), כונתו שאין נכר תואר לאנשים שאין הכוונת תואר הנכסין, אבל
תקרא המתואר, כאלו אמר אחרי אלהי עם נכר, שהוא עם הארץ, ונקרא נכר, שהוא
נכרי לישראל (והנה בזה תלונת הרשב"א ז"ל): ולפי נכר מתורגם בל"א (באלכאר)
שנס

הָיָה זֶנְחָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַח
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בְּאֶשְׁמֹה
 בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֵנִי וְהִפֵּר אֶת־דְּבָרֵי
 אֲשֶׁר כִּרְתִּי אִתּוֹ: י' וְחָרָה אִפִּי
 הֵיכְלִי בַּיּוֹם הַהוּא וְעִזְבֵרְתִּים
 וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאֵל
 וּמִצָּאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וּצְרוּת
 וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַרְבִי
 אֲיִן אֲרֵהוּ בְּקִרְבִּי מִצִּיּוֹנִי
 הֲרַעוֹת הָאֵלֶּה: י"א וְאֲנֹכִי הִסְתַּר
 אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל
 הֲרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה בִּי פְנֵה אֶל
 אֱלֹהִים אַחֲרַי: י"ב וְעַתָּה כְּתֹב
 לָבֶם

אונד דען גאטטערן דער
 באַרבאָרִישען אײנוואָרְהנער
 דען לאַנדען, דאַהין עז מיט
 טען אונטער זיא קאָמט, נאָך
 בוהלען עז ווירד מיד פֿער
 לאַסען, אונד דען בונד
 ברעכען, דען איד מיט איהם
 געמאַכט האָבע: (יז) אַלודען
 ווירד מיין צאָרן ווידער דאַ
 זעלבע ענטפֿלאַממען, איד
 ווערדע זיא פֿערלאַסען, אונד
 מיין אַנטליץ פֿאַן איהנען אַבִּי
 ווענדען, עז ווירד פֿאַן אַנדערן
 פֿערצעהרט ווערדען, אונד
 ווען עז דען פֿאַן פֿילען אונד
 גליקופֿאַללען אונד דראַנג
 זאַלען ווירד היימגעוועכט ווער
 דען, זאָ ווירד עז דעראַיינט
 צור ערקענטנים קאָממען
 אונד שפרעכען, האָבען מיד
 ניכט אַללע דיזע אונגליק־
 פֿאַללע בעטראַפֿען, וויל
 מיין גאָטט ניכט מעהר ביא

j

מיר איזט? (יח) איד אָבער ווערדע דען זעלבען טאַגען מיין אַנטליץ פֿאַר איהם פֿער
 בערגען, וועגען אַללע דען באַזען, דאַז עז געטהאַן, דאַס עז זיך נעמליך צו אַנדערן
 גאָטטערן געווענדעט האָט: (יט) שרייבט איד אַלזאָ פֿאַלגענדען

רשי

תרגום אונקלוס

(יז) והסתרת פני כמו שאיני רואה נכרתי: די הוא ערל לתשן בנייהו וישקון
 דחלתי וישננו יתקוטי די גורית עקחון: (יט) ויתקוף רוגזי כהון כיומא
 ההוא וארחיקנו ואסלק שכנתי טנהון ויהון לטיכל ויערעו יתהון בישון
 סניאן ועקו וייטר כיומא ההוא תלא טדלית שקינת אלהי ביני ארעני
 בישא האליו: (יח) ואנא סלקא אסלק שכנתי טנהון כיומא ההוא עלי
 בלדי בישא די עקדו ארי אתפניא בטר טעות עטמיא: (יט) וכען כתוב
 לבון

באור

שנס הוא הנחת הראשונה על אדם נכרי, והוא אל על רוע המון והמדות האנושיות: בקרבן
 שם על נכר, נקרב העם הנכר: (יז) והסתרת פני, אסתיר השגשגתי מהם, אין על
 ולבי

וילך לא

תרגום אשכנזי קנ

לְכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וּלְמִדָּה
 אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְרֵי בְּפִיהֶם
 לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת
 לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל : שְׁשֵׁי שָׁבוּעֵי
 כִּי־אָבִיָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ וְ
 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּיו זָכַר
 חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׁבַע וּדְשָׁן
 וּפְנֵה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וַעֲבָדוּם וַנֶּאֱצֹנֵי וְהִפַּר אֶת־
 כְּרִיתִי

פֶּאָל גַּעַנְדֵּעַן גַּעַזְאֲנַג אֵיִקָּה ,
 לְעֵהֶרֶט אֵיִהוֹן דִּיא קִינְדֵּעַר
 יִשְׂרָאֵל , דָּאָס זִיא זְאָלְכֵּעַן
 אֵיִזוּעֵנְדִּיג לַעֲרַנְעֵן : דָּאָמִיט
 מִיר דִּיוֹעַר גַּעַזְאֲנַג אֵיִקָּה צִיִּיגַע
 זִיִּיא גַּעַנְעֵן דִּיִּיא קִינְדֵּעַר
 יִשְׂרָאֵל'ז : (כ) רַעַן אֵיִךְ וְעֵרְדַּע
 דָּאָז פֶּאָלֶק אֵיִן דָּאָז לֶאֱנַד
 בְּרִינְגֵּעַן , דָּאָז אֵיִךְ זִיִּינְעֵן
 פֶּאָר־פֶּאָהֶרֶען צוֹנַע שׁוּוֹאָרַעַן ,
 וְעֵלְכֵּעַן פֶּאָן מִילְךְ אֹנַד הָאָנַג
 פֶּלִיסַט , עוּ ווִירַד דָּאָז עֵלְכּוּט
 אִים אֵיִבַּעֲר־פֶּלִוּס צוּ עֶסַעַן
 הָאָבַעַן , אֹנַד אֵיִן וּוְאֶהֱלָלוּט
 לַעֲבָעַן : אֹנַד זִיךְ אֶלְוִדַּעַן צוּ
 אַנְדֵּרַען גַּאָט־טַעֲרֵן וְעֵנְדֵּעַן ,
 אֵהֶנְעֵן גַּאָט־טַעֲוִרִינְט־לִיכֶע עֵהֶרַע צוּ עֵר־צִיִּיגֵן , עוּ ווִירַד מִיר פֶּעֲרֵר־רוּם מֶאָכֵּעַן וּוְאָלְלֵעַן ,
 אֹנַד

תרגום אונקלוס

רש"י

קִנּוּ יִתְדֵי וְשִׁבְחָתָא הָרָא וְאֶלְפָה
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְרֵי בְּפִיהֶם כְּדִיל
 וְתִהְיֶה לִי תוֹשֵׁבְחָתָא הָרָא לְסִיחִיד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל : (כ) אֲרִי אֶעֱלִינֹהוּ לְאֶרְעָא
 הַיּוֹ קִימִית לְאַבְתָּתָהוֹן עֲבָדָא חֶלֶב וּדְבַשׁ וַיִּיכָרוּן וַיִּשְׁבַּעוּן וַיִּתְפַּנְקוּן וַיִּתְפַּנְנוּ
 בְּתַר טַעֲוֵת עֲמִמְיָא וַיִּפְלְחוּן לְהוֹן וַיִּרְגְּזוּן קִרְטִי וַיִּשְׁנֹן יִתְ קִמְי : וַיְהִי

באור

ולני אל העם הזה , כמו שאיני רואה בנרתם : והיה לאכל , לכל מבקשי נפשו , כי כן
 משפט העם הזה , כאשר יסלק השם מומנו השגחתו הפרטית , ויעלים מוחו עין חמלתו ,
 מיד והיה לאכל , כי כריו רבים : (יח) הסתיר אסתיר , חף אס וכירו כי אשמים הם , לא
 אחוש להם ולא אגאלם בטרטה לבדה והרחור תשובה , כ רעה גדולה עשו , בלכתם אחרי
 אלהים אחרים , עד אשר ישיבו לי בתשובה גמורה , והתודו את עונם ואת עון אבותם , כמ"ש
 למעלה (ויקרא ט' ו') : (יט) את השורה הזאת , השירה אשר אנני לך עתה , והיא האזינו
 השמים עד וכפר אדמתו וקראה שירה כי ישראל יאמרו תמיד בשיר וזמרה , וכן נכתבה
 על מקצב שירי , בהנמדת הדלתות , עם ההפסק במקומות הנשימה , כמואר בפרשת
 בשלח ומשפט השירים בלה"ק : ולמד , הטעמים הקאים שיבאר להם : שימה בפיהם ,
 שיהיה השירה שגורה בפיהם : ומלת ולמד גס שימה זרה , כי המשפט להיות ה"א ולמד
 קטן , ותחת הדל"ת פת"ח קטן * (הראב"ע) : לעד בבני ישראל , כמו שאמר להלן וענתה
 השירה הזאת לפני לעד , כטעם לא תענה ברעך , שהשירה הזאת תעיד לישראל שכך הגדתי
 להם מראש , וכך התריתי גם על כל המובאות חותם : (כ) ונאצוני , והכעיסוני , וכן כל
 גזון לשון כעס * (רש"י) : ונראה שהונח על הממאס ומבוה ברכון לבו הדבר המעולה והיקר ,
 נאצו כל תוכחתי (משלי א' כ"ט) , וענת עליין כאצו (תהלים ק"ז י"א) , וכן הסעל הכבד
 מט

בְּרִיתִי: כֹּל זֶה הָיָה כִּי תִמְצָאן אֶת־
 תְּרַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְיָתָהּ
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד כִּי
 לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי
 אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם
 בְּטָרָם אֲבִיָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעְתִּי: כִּי וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא
 וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 כִּי וַיִּצְוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן

אונד זיינען בונד ברעכען: (כא) ווען עו אל ודען פאן גראסען אונגליקפאללען אונד דראנגואלען ווירד היימגעזוכט ווערדען: זא מאג דיזער געזאנג אלס זייגע ווידער דאזעלכע שפרעכען, דען ער ווירד פאן זיינען נאכ קאממען ניאמאלו פערגעסען ווערדען: איך קעננע גאר וואהל זיינע נייגונגע, דיא עו שאן יעצט געצייגט האט, בעפאר איך עו נאך אין דאז לאנד ברינגע, דאז איך צוגעשווארען האבע: (כב) משה שריב אלוא פאל גענרען געזאנג אויף: אונד לעהרטע איהן דיא קינדער

ויאמר

ישראל: (כג) יהושע אבער דער זארון נון בעפאלל ער (דער עוויגע), אונד

תרגום אונקלוס

רשי

וכן כל מלח לשון כעס: (כא) וענתה השירה
 הוֹאֵת לִפְנֵי לַעֲדִי שְׁהַתְּרִיתִי בְּנֵי בְּתוּכָה עַל
 כָּל הַמּוֹכֹת לַעֲמִי: כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ
 הַרְבֵּי
 טָפוּם בְּנִיהוֹן אָרִי גִלְדִּיקְרָמִי יִצְרֵהוּן דִּי אֲנִי עֲבָדִין יוֹטָא־דִּין עַד־לָא
 אֶעֱלֵנוּן לְאַרְעָא דִּי־קִימִית: (כב) וכתב משה ית תושבחתא דרא ביוקא
 הַהוּא וְאֶלְפָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (כג) ופקד ית־יהושע בן־נון ויאמר

וכן כל מלח לשון כעס: (כא) וענתה השירה הוֹאֵת לִפְנֵי לַעֲדִי שְׁהַתְּרִיתִי בְּנֵי בְּתוּכָה עַל כָּל הַמּוֹכֹת לַעֲמִי: כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ הַרְבֵּי טָפוּם בְּנִיהוֹן אָרִי גִלְדִּיקְרָמִי יִצְרֵהוּן דִּי אֲנִי עֲבָדִין יוֹטָא־דִּין עַד־לָא אֶעֱלֵנוּן לְאַרְעָא דִּי־קִימִית: (כב) וכתב משה ית תושבחתא דרא ביוקא הַהוּא וְאֶלְפָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (כג) ופקד ית־יהושע בן־נון ויאמר

באור

עמנו, ואת אשרת קדוש ישראל נאלו (ישעיה ה' כ"ד): והועתק הבנין הכבד ממנו אל ענף
 הכעס, לפי שהמלח מוליד כעס ומרין בלב העושהו, ובחזק השם יתעלה יאמר לשכך את
 האוזן כלשון בני אדם: (ופי' וטובע בךך ניאן ה' (תהלים י' ג'), נראה שהוא כפל הענין
 שאמר בראש הכתוב, כי הלל רשע על תאות נפשו, שהרשע מתהלל את עמנו בלכתו אחרי
 תאותו, והטובע מתברך בלבבו על אשר ניאן את השם): (כא) לפניו, כעד העומד תמיד
 לבגדו ומעיד בו: כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום, כטעם כי עתה ידעתי
 כי ירא אלהים אתה, שהיא הידיעה בפועל, כי הידיעה בעתיד ידעיה
 בכח: ואם לא סטאוישראל במדבר ולא נודע יצרו בפועל, לא היה הנן שיעיד בהם שירה
 לומר הגלוי לפניו שתטאוי ואעידה בכח שתמנאנה אתכם רעות רבות וצרות כזה וכזה, אבל
 היה הראוי שיתן להם התורה בידיעה שתם אס תאבו ושמעטם טוב הארץ תאכלי, ואם תמאנו
 ומריתם

וילך לא

תרגום אשכנזי קנא

וַיֹּאמֶר חֹזֶק וְאִמָּץ כִּי אֶתְּהַ
תְּבִינָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם
וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ: כִּד וַיְהִי
כַּבְּלוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דְּבָרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עֹד
הַיּוֹם: שְׂבִיעִי כֹה וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־
הַלְוִיִּם נְשָׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
לֵאמֹר: טו לָקַח אֵת סֵפֶר

אונד שפראך, וייא בעהערצט
אונד טאפפעה! דען דויה
זאללזט דיא קונדער ישראל'ז
אין דאז לאנד ברינגען, דאז
איך איהנען צוגעשווארען:
אונד איך ווילל מיט דיר זיין:
(כד) אלו משה דיא ווארטע
דיוער לעהרע פאלליג אויף=
געשריבען האטטע זון אין
בוך: ביו צו איהרעס ענדע:
(כה) גאב ער דען לויים,
וועלכע דיא בונדזלאדע דען
עוויגען טרוגען, פאלגענדען
בעפעהל: (כו) געהמעט דיוען
בוך

התורה

תרגום אונקלוס

רש"י

וַאֲמַר תִּקַּף וְאָלִים אָבִי אֶת תְּעַל ית
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאָרְעָא דִּי קִמַּיִת לְהוֹן
וְיִטְרִי יְהִי בְּסַעֲדָךְ: (כד) וַהֲוֶה פִּרְ-
שִׁיעֵי מֹשֶׁה לְטַכְתֵּב ית פִּתְגָמֵי
אוֹרִיתָא דָא עַל סֵפֶרָא עַד־דְּשְׁלִימוּ:
(כה) וּפְקֹד מֹשֶׁה ית־לִיּוֹאֵי נְטָלֵי אֲרוֹן
קִיטָא דִּי לְמִיטְרָא: (כו) סוֹכְבֵי ית סֵפֶרָא

הרי צו הנטחה לישראל שאין תורה משתכחת
מורעם לגמרי: (כג) ויטו את יהושע בן נון -
מוסב למעלה כלפי שכינה כמו שמפורש אל
הארץ אשר נשבעתי להם: (כו) לקוח כמו
זכור שמור הלך: מנד ארון ברית ה' - נחלקו
בו חכמי ישראל בבבא בתרא יש מהם אומרים
דף היה בולט מן הארון מנחם ושם ה' מוכת
יש

דאוריתא

באור

ומריתם חרב תאכלו: אבל עתה שנודע גם להם יצאם הרע ולבם הזונה יגיד להם כל הקורות
אותם כענין שאמר מדעתי כי קשה אתה וגידי ברזל ערסך ומנחך נחובה, ולאגיד לך מאז
צטרם תבא השמעתך (ישעי' מ"ח ד' ה'), ע"כ לשון הרמב"ן ז"ל. והוא עיון דק, שהידיעה
בעתיד לא תבטל הבחירה החפשית, כי לא תכריע את רצון האדם כלל, אבל אלו הודיע
הקב"ה את ישראל את הידוע לו בעתיד, כבר היתה בחירתם בטילה, כי דבר אלהים לא ישוב
ריקס, והיה מוכריע ומכריח את רבונם לעשות כאשר דבר ה'. לכך לא התרה בזה, כי אם
מתוך מעשיהם הנודעים גם להם, אשר הוא עושה היום: (כב) ויכתב משה את השירה
הזאת, שכתב גם את השירה בספר התורה אשר נתן לכהנים: (כג) ויצו ארז יהושע,
מוסב למעלה כלפי שכינה, כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם: (כד) ויהי כבילות
במשה, סודר ומבאר דרך פרט את האומר למעלה דרך כללי שכתב את השירה הזאת ולמדה
את בני ישראל, עתה הוא מבאר דבריו, איך ומתי עשה זאת? ואמר שכאשר כלה לכתוב
את דברי התורה עד תומם, טוה את הלויים שיקחו את הספר ויכיתו אותו בארון, ונתחלה
יקהילו אלו את הוקטום והאוטרים, והעם יאסף עמהם, כדי שיעיד בזה, וכן עשו, והוא
דגור באזניהם את כל השירה, והעיד בזה את השמים ואת הארץ: (כו) לקוח, עקוד

הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׁמְתֶם אֹתוֹ מִצַּד
 אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה
 שֵׁם בְּךָ לְעֵד: כו כִּי אֲנֹכִי יָדַעְתִּי
 אֶת־מִרְיָךְ וְאֶת־עֲרִפְךָ הַקָּשָׁה
 ר הֵן בְּעוֹדֵנִי חֵי עַמְּכֶם הַזֵּוּם
 מִמֵּרִים הָיִתֶם עִם־יְהוָה וְאֵיךְ
 כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי: ספסור כח הַקְּהִילוּ
 אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם
 וְשִׁטְרֵיכֶם וְאֲדַבְּרָה בְּאָזְנוֹתֵיכֶם
 אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעֱיִדְךָ
 בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
 כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי

בוד דער לעהרע, לעגט עז
 צור זיידע דער טנדול אדע
 דעז עוויגען אייערו גאטטעז:
 אלווא עז צייגע ווידער דיק זיין
 זאלל: (כו) דען איד קעננע
 דינע ווידערשפענוטיגקייט
 אונד הארטנאקיגקייט: דא
 איהר איך יעצט, וויל איך
 לעבע אונד מיט איך בין,
 געגען דען עוויגען ווידער
 שפענוטיג בעצייגט, וויל
 פילטעוהר נאך מיינעם
 טאדע? (כח) פערזאממעלט
 אללע אלטעזען אייערער
 שטאממע אונד אייערע אמט
 לייטע צו מיר הער: איך ווילל
 איהנען דויע ווארטע פאר
 לעזען, אונד היסמעל אונד
 ערדע ווירד זיין צו צייגען
 געדומען: (כט) מיר איזט
 וואהלבע, אנט, דאס איהר

נאך מיינעם טאדע

ר שׁׁי

תרגום אונקלוס

דאזוי תא קבין גתשוון יתיה טקט
 ארוז קטא דין אלהבון ויסי תקו ט
 לסהיר: (כו) ארי אגא דדענא ית
 סרפנתך ויתקדלה קשיא הא ש
 אגא קים עטכון יזטא דין טסר
 הויתון קדסין ואף ארי כתר דאטות
 (כח) אכנשו לותי ות כל סבי שבטי
 וסרפכון ואמליל קדשיהון ו
 פתגמא האליו ואסתר כהון ית שטא
 ויתדארעא: (כט) ארי ירעית בת
 דאטות ארי חבלא

ויש אומרים מנד הלכות היה מונח בתוך
 כארון: (כח) הקהילו אלי ולא תקשו איתו
 היום כחטונות להקהיל את הקהל לפי שנאמ'
 עשה לך ולא השליט יהושע עליהם ואף בחייו
 נגזרו קידם יום מותו לקיים מה שנאמר אין
 שלטון ביום העות (קהלת ח'): ואעידה בס
 את השמים ואת הארץ ואם תאמר הרי כבר
 העיד למעלה העידותי בכס היום וגו' התם
 לישראל אמר אבל לשמים ולארץ לא אמר
 ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגומר:
 (כט) אחרי מיתו כי השחת תשחיתן והרי
 כל ימות יהושע לא השחיתו שנאמר ויעבדו
 העם את ה' כל ימי יהושע (שופטים ב') עכאן
 שתלמידו של חכם חביב עליו כגוש כל זמן
 שיהושע קו היה נראה למעשה כאלו הוא חי:
 האזינו

באור

במקום כווי, כמו זכור שמר הלק: מעד ארון ברוח ה', כחלקו צו סכמי ישראל, נכנ
 בתרא יש מהס אומרים דף היה בלעט מן הארון מנחם וסס היה מונח וי"א מנד הלכות
 היה

וילך האזינו לא לב

תרגום אשכנזי קנב

השחת תשחתון וסרתם מן
הדרך אשר צויתי אתכם
וקראת אתכם הרעה באחרית
הימים כיתעשו את הרע
בעיני יהוה להכעיסו במעשה
דיכם: ל וידבר משה באזני
בדקהל ישראל את דברי
השירה הזאת עד תמם: פ

אין דאן פֿערדערבען שטיר
צען, אונד פֿאן דעם וועגע
אבקאממען ווערדעט, דען
איך אייך געבאטהען האבע:
זא ווירד אייך דען דאן אונז
גליק טרעפֿען אין דער שפּאָז
טערן צייט, ווען איהר
ווערדעט טהון, וואו אין דען
אויגען דען עוויגען באַוע
איזט, אונד איהן בעליידגען,
דורך אייערער האַנדע
אַרבייט: (ל) משה לאָ דער
גאַנצען פֿערוואַמלנג ישראל
פֿאַר גענדען געזאַנג פֿאַר,
בין צום ענדע:

שש צורת השירה ימצא בסוף הספר

לב ח האזינו חשמים ואדברה
וחשמע והארץ אמרי פי:
יערף

לב (ח) הארט איהר הימ
מעל, איך רעדע!
ערדע, פֿערנים מיינען מונדען
וואַרטע! מיינע

רש"י

תרגום אונקלוס

תכלא תחבלון ותסטון טודאורתא די
פקדית ותכזון ותערע ותכזון פישתא
בסוף יזטיא אריתתעברון ית דביש
קדם יי לארגוא קרטוהי בעזכדי
יזכון: (ל) וטליל משה קדם כל
הקלא דישראל יתפתגמי תושבחתא
קרא עד דשלימו:

לב (א) האזינו השמים * שאני
מתרה כהם בישראל
ותהיו עדים בדבר שכך אמרתי להם שאתם
תהיו עדים וכן ותשמע החק ולמה העיד
בהם שמים וארץ אמר משה אני נכרודם למחר
אני מת חס יאמרו ישראל לא קבנט עלינו
הברית מי בל ומכחיס לפיכך העיד בהם
שמים וארץ עדים שהן קיימים לעולם ועוד
שאם יזכו יבאו העדים ויתנו שכרם הנטן
תמן פריה (וזכריה ח') והארץ תמן יבולה
והשמים יתנו טלם ואם יתחייבו תהיה בהם
יד העדים תחלה ועבר את השמים ולא יהיה
מטר והאדמה לא תמן את יבולה ואם כ
ואבדתם מהרה על ידי האומות: (ב) יערף
כמטר

לב (ה) אציתו שמיא ואמקיל
ותשמע ארעא
יבסם

באור

סיה עוכח בתוך הארון (רש"י): (כט) כי ידעתי אחרי מוהיכי השחת השחחון, שעורו
כי ידעתי עתה כי השחת תשחתן אחרי מותי: כי תעשו את הרע, כאז תעשו:

לב (א) האזינו, מנורת און' ודרך הכתובים להעיד בדברים שהם עומדים וקיימים,
וכן שמעו הרים (מ"כה ו' ב'), גם חבן יהושע, וגם כתוב כי היא
שמעה: והענין שהשמים והארץ יעידו לישראל שכך אמר להם משה קודם מותו, וכך התרה
בהם